

Turvetta nostamassa

Turpeennosto oli maatalojen kevättyö. Turvetta tarvittiin eläinten kuivikkeeksi. Kaikilla kylän taloilla oli oma pala suosta. Meidän kotitalollamme oli myös oma penkka, joka oli lohkaistu Hannulan tilan palasta.

Ensin olin nostamassa turvetta meidän omasta penkasta velipojan Heikin kanssa. Sitten olin 12-13 vuoden vanhana Laaksosen Kainon apupoikana. Kainolla oli tapana pistää juomapullo sinne, minne asti ojaa piti kaivaa tai turvetta nostaa. Se oli urakan merkki.

Turpeennosto tapahtui niin, että oli sellainen metrin korkuinen turvepenkka, mistä kaivettiin lapiolla lapionterän kokoisia paloja irti. Se pala heitettiin ylös penkan päälle. Apupojan homma oli levittää palat kuivumaan, sillä juuri suosta nostettu turve oli märkää. Apuvälineenä työssä oli talikko.

Palat saivat kuivua penkan päällä muutaman viikon. Sen jälkeen ne laitettiin vastakkain ja taas ne saivat kuivua pari-kolme viikkoa. Sitten niistä paloista laadottiin sellainen miehen korkuinen sokeritoppa.

Palat saivat taas kuivua siinä ja syksyllä ennen kuin sateet alkoivat, ne vietiin turvesuojaan. Sieltä ne sitten talvella haettiin reen kanssa hevosella kuivikkeeksi. Lopuksi kuivikkeena käytetty turve vietiin pellolle tai puutarhaan kasvien lannoitteeksi.

Turvetta käytettiin myös esimerkiksi lasten sängyssä patjan täytteenä.

Maisema Rahkaissuolta.
(Kerkkoon Nuorisoseuran
Kotiseutukuvasto I)

Jorma Simola (syntynyt vuonna 1940).

Naiset kokoamassa turvepinoja. (Satu
Lampinen)

Hannulan talo on rakennettu 1900-luvun alussa. Se on säilynyt ulko-
näöltään lähes alkuperäisenä. Yläkuvassa Hannulan talo vuonna
1919, alakuvassa talo vuonna 1924. (Satu Lampinen)

Kerkkoon talot

Asuinrakennukset tehtiin edelleen hirsistä. 1800- ja 1900-luvun vaihteesta lähtien taloista tehtiin aiempaa suurempia: niihin tuli eteinen, tupa ja monta kamaria. Hienompia huoneita lämmittämään muurattiin kaakeliuuni ja muihin tehtiin peltikuorinen pönttöuuni.

Rakennusten ulkonäkö muuttui. Taloihin tehtiin lautaverhous, ja niihin rakennettiin isompia ikkunoita ja kuisteja. Rakennusten koristelussa ryhdyttiin matkimaan kaupunkitalojen koristelua. Talot maalattiin punamullalla, ja ikkunoiden ja ovien pieliin laitettiin veistämällä ja maalaamalla koristeltuja listoja.

Isompien maata viljelevien tilojen lisäksi Kerkkoossa oli myös pienempiä taloja. Niissä asui maatalojen ja tehtaiden työväkeä. Pienet talot oli tehty isommalta tilalta vuokratulle tai ostetulle maalle. Pienilläkin taloilla oli yleensä pala peltoa viljelyä varten sekä piharakennus kotieläinten (kanat, lampaat, siat) pitämiseksi.

Kerkkooseen rakennettiin 1900-luvun alussa myös isoja asuntoloita urheiluväline-tehtaiden työntekijöille ja heidän perheilleen.

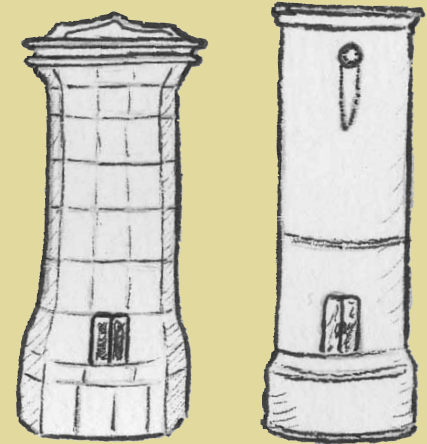
1900-luvun alussa rakennusmestari Heikki Siikonen suunnitteli Kerkkooseen useita taloja. Rakennusten suunnitelmia Kerkkooseen tilattiin myös kuuluisilta arkkitehdeiltä. Esimerkiksi Lampisen suksitehtaan suunnitteli arkkitehti J.S Siren, joka on suunnitellut myös eduskuntatalon.

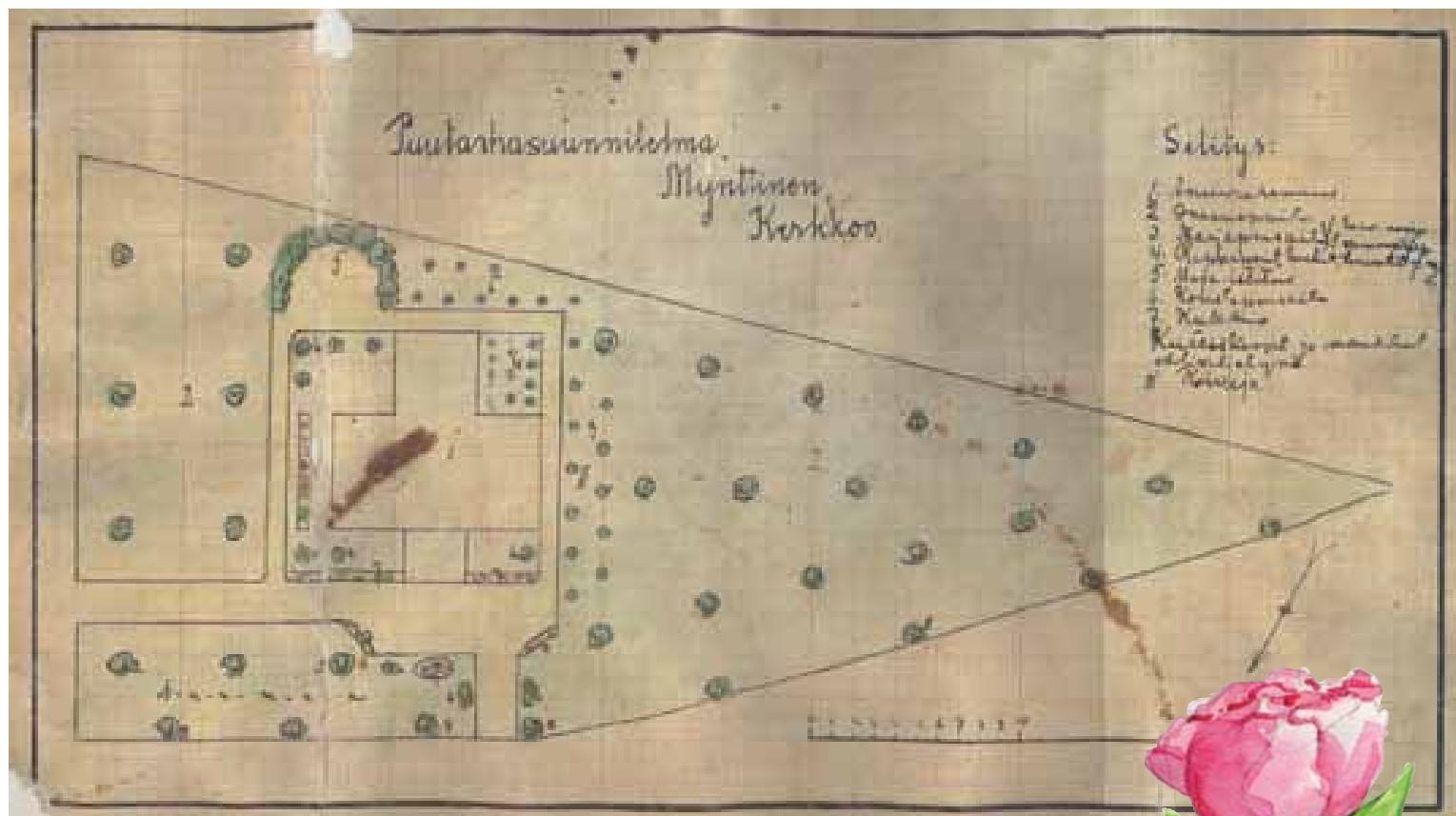
Tehtaan työväen asuntoloita. Asuntoloilla oli omat kutsumanimet. "Hovi" (Kerkkoontie 173) ja "Murju" (Kerkkoontie 69). "Hovissa" oli kahdeksan asuntoa. (Kerkkoon Nuorisoseuran Kotiseutukuvasto I)

PUNAMULTA

Punamulta on rautapitoista savimaata, josta saadaan polttamalla punaista väriainetta. Kun sekoitetaan ja keitetään punamultaa, vettä, ruisjauhoja ja rautavihtrilli-nimistä ainetta, saadaan aikaan punamultamaalia.

Kaakeliuuni ja pönttöuuni. (Lauri Pitkänen)

Opettaja Aino Pietilän tekemä pihasuunnitelma. (Panu Nykänen)

Aino Pietilä ja koulun puutarha

Pihat ja puutarhat

Myös maatilojen pihapiirejä ja puutarhoja ryhdyttiin suunnittelemaan tarkemmin.

Eläinten suojat ja varastorakennukset pyrittiin yhdistämään saman katon alle ja yhteisen pihan ympärille. Näin säästettiin rakennusmateriaalia ja aikaa, jota kului erillään olevien rakennusten välillä kulkiessa. Rakennukset pyrittiin sijoittamaan suorakulmaisesti maaston muodot huomioiden.

Sauna, paja ja riihi sijoitettiin erikseen tulipalovaaran vuoksi. Heinäladot olivat niittyjen keskellä.

Puutarhoihin rakennettiin hienoja terassimuureja ja kiviaitoja. Pihoihin ja puutarhoihin istutettiin vierasperäisiä puulajeja, kuten siperianpihtoja, sembramäntyjä ja siperianlehtikuusia. Monen tilalle johtavan tien varteen istutettiin koivu- tai vaahterakuja. Nykyään nämä 1920- ja 1930-luvulla tehdyt istutukset ovat kohteita puita kylämaisemassa.

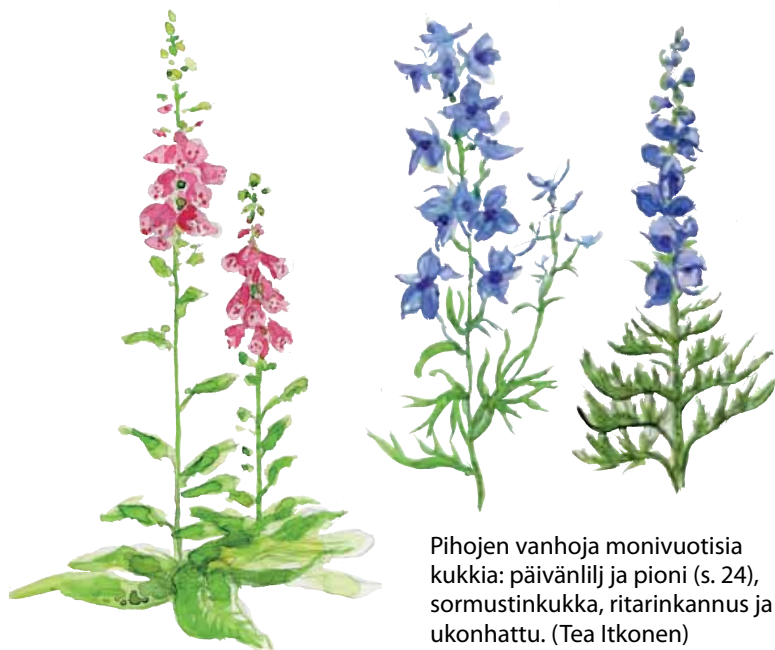
Kerkkoon koulussa oli puutarhanhoidosta innostunut opettaja Aino Pietilä. Hän innosti ja opasti kyläläisiä puutarhanhoitoon tavallisen perunamaan ja ryytimään hoidon lisäksi. Koulun puutarha oli mallina muille. Sieltä saivat kyläläiset taimia myös omiin pihoihinsa.

LUE LISÄÄ

Kirjastosta löydät erilaisia kirjoja kasveista ja puutarhanhoidosta. Vanhoista puutarhoista kerrotaan Eeva Ruoffin kirjoittamassa kirjassa Vanhoja suomalaisia puutarhoja, julkaisija Otava.

Rantalan tila 1920-luvulla. Pihapiiri on hyvin tyypillinen vanha maatila, jossa oli useita pieniä talousrakennuksia ja yksi isompi asuinrakennus.

Pihojen vanhoja monivuotisia kukkia: päivänlilja ja pioni (s. 24), sormustinkukka, ritarinkannus ja ukonhattu. (Tea Itkonen)

RYYTIMAA

Ryytimaa on vanha nimitys kasvimaalle.

VAATTEET JA RUOKA ENNEN VANHAAN

Kerkkoolaisen Manda Aaltosen lainan pantiksi antamat vaatteet ovat säilyneet Kansallismuseossa. (Tea Itkonen)

Vaatteet säädyn mukaan

1800-luvulle asti ihmiset kuuluivat neljään eri säätyyn, jotka olivat aateli, papit, porvarit (kauppiaat ja käsityöläiset) sekä talonpojat. Säätyjen ulkopuolelle jäivät torpparit, jotka vuokrasivat maata talonpojilta, sekä työläiset ja köyhälistö.

Säätyjen oikeudet ja velvollisuudet olivat erilaisia. Eri säädyt käyttivät myös erilaisia vaatteita.

Aateli, papit ja porvarit pukeutuivat eurooppalaisen muodin mukaan. Osa vaatteista ommeltiin kotona, mutta varakkaampi väki myös osti vaatteita ompelijoilta, räätäleiltä, suutareilta ja hatuntekijöiltä. Hienoja kankaita, vaatteita, koristeita ja koruja tuotiin ulkomailta asti. Ulkomailta saatiin myös piirroksia, joiden mukaan tehtiin muodikkaita vaatteita.

Rahvas eli talonpojat ja työläiset käyttivät pääasiassa itse kotona tehtyjä vaatteita. Ensin kudottiin kangas, josta sitten ommeltiin vaate. Naisille tehtiin paita, hame, liivi, esiliina ja röjy eli takki, miehet käyttivät paitaa, housuja ja takkia. Vaatteiden värit, mallit ja koristelu olivat erilaisia eri paikkakunnilla. Näitä vaatteita kutsutaan kansanpuvuiksi.

Ennen ihmisillä oli paljon vähemmän vaatteita kuin nykyisin. Vaatteet olivat kalliita ja niiden valmistus vei paljon aikaa. Aatelin, pappien ja porvareiden säätyyn

kuuluvilla oli enemmän vaatteita kuin esimerkiksi talonpojilla. Myös hyvin toimeentulevalla maalaisväestöllä oli yleensä useampi vaatekerta: arkena käytettävät työvaatteet, paremmat pyhävaatteet ja kirkkovaatteet. Lasten vaatteet olivat samantapaisia kuin aikuisten vaatteet mutta yksinkertaisempia.

Maataloissa töissä olevat piiat ja rengit saivat osan palkastaan kankaina tai vaatteina. Silti vaatteista oli pulaa. Etenkään lapsille ei aina riittänyt kunnon vaatteita, moni lapsi puettiin pelkään pitkään paitaan. Nahkakengät olivat kalliita ja niitä oli perheissä vähän. Lapset saivat harvoin omia kenkiä. Sekä lapsille että aikuisille tehtiin kodeissa arkikengiksi koivuntuohesta virsuja.

Kansanpuvusta kansallispukuun

1800-luvun lopussa talonpojat lakkasivat käyttämästä perinteisiä vaatteita. He ryhtyivät käyttämään tehtaassa kudotuista kankaista ommeltuja yleismuodin mukaisia vaatteita.

Kansallispuku on vanhan kansanpuvun mallin mukaan nykyaikana valmistettu vaate.

Puvusta näkee, miten talonpoikaisnaiset pukeutuivat juhlapäivinä 1700-luvun lopussa ja 1800-luvun alussa. Arkena käytettiin vaatimatompia ja vähemmän värikkäitä vaatteita.

Valkeassa paidassa on leveä kaulus. Hameessa on leveitä punaisia ja tummansinisiä raitoja. Niiden välissä on kapeampia raitoja. Liivi on ommeltu samantapaisesta raidallisesta kankaasta kuin hame.

Röijy on musta ja esiliina kuviollista valkoista harsokangasta. Pukuun kuuluvat silkkihuivi, hopeinen riipus, punaiset sukat ja mustat kengät. Päähineenä tytöt käyttävät punaista nauhaa ja naimisissa olevat naiset mustaa tykkimysyä.

Alkuperäisiä kansallispuvun esikuvana olleita vaatteita säilytetään Kansallismuseossa. Siellä on myös muita vanhoja Kerkkoosta peräisin olevia vaatteita.

PORVOON PITÄJÄN NAISEN KANSALLISPUKU

Porvoon pitäjän naisen kansallispuvun hameen, liivin ja röijyn mallina ovat olleet aikanaan kerkkoolaisen Manda Aaltosen omistamat juhlavaatteet. Paidan malli on Kerkkoon naapurikylästä Grottabackasta ja korun sekä esiliinan malli Askolasta.

(Lasse Keltto,
Taito Uusimaa ry)

KIRKKOVAATTEET

Arvokkaat juhlavaatteet, joita käytettiin vain kirkossa tai hyvin tärkeissä tilaisuuksissa.

PIIKA JA RENKI

Maatalossa työssä oleva nainen ja mies. Piika teki koti- ja navettatöitä, renki pelto- ja metsätöitä.

Raili Johansson (syntynyt vuonna 1923) aloitti työnteon jo 12-vuotiaana tyttönä. Myöhemmin hän opiskeli Aitoon kotitalous- ja puutarhakoulussa ja Järvenpään emäntäkoulussa. (Lauri Pitkänen)

PIKKUPIIKA

Nuori tyttö, joka oli palkattu maataloon auttamaan kevyissä koti- tai navettatöissä.

KURRI

Kuorittu maito eli kurri on maitoa, josta on poistettu kerma.

ALADOBI

Hyytelö, joka valmistetaan lihasta keittämällä ja pilkkomalla pieneksi.

Kotiruoka ennen vanhaan maataloissa

Ennen vanhaan maaseudulla ihmiset heräsivät aikaisin aamulla neljän-viiden aikaan. He olivat koko päivän liikkeellä ja tarvitsivat paljon ruokaa. Pitkokokki Raili Johansson on valmistanut monia vuosikymmeniä niin arkiruokia kuin juhlaruokia kerkkoolaisille. Hän muistelee maatalojen arkista ruoanlaittoa ja ruoka-aikoja näin.

Aamulla ensin syötiin aamiainen puoli seitsemän aikaan, että miehet ehtivät seitsemäksi pellolle töihin. Olin 12-vuotiaana pikkupiikana Kerkkoossa Järvelän talossa. Siellä aamiaiseksi paistettiin usein edelliseltä päivältä jääneitä perunoita sipulin ja palvilihan kanssa. Joissain taloissa syötiin aamulla puuroa.

Kymmeneltä juotiin kahvit. Sen kanssa syötiin hiivaleipää, jonka päälle laitettiin voita. Jos miehet olivat työssä pellolla, kahvi ja valmiit leivät vietiin sinne.

Kahdeltatoista oli ruoka. Ruualla tarjottiin aina eturuoka, pääruoka ja jälkiruoka. Puoli kolmen-kolmen aikaan oli kahviaika. Silloin juotiin kahvit ja syötiin hiivaleipää.

Päivän työt lopetettiin kuudelta. Seitsemän aikaan syötiin ruoka, jossa oli taas eturuoka, pääruoka ja jälkiruoka. Ruuan kanssa oli aina tarkkaa, että kaikki oli valmiina pöydässä, kun miehet tulivat syömään.

Eturuokana oli usein edelliseltä ruualta jääneitä perunoita, jotka oli paistettu. Pääruokana oli esimerkiksi keitettyä perunaa ja läskisoosia, sienikastiketta tai palvattua lihaa. Joskus oli silakkasoppaa tai silakkalaatikkoa.

Ruoka ei ollut niin vaihtelevaa ollut kuin nykyään. Ruoka tehtiin aina possun lihasta, paitsi lauantaisin oli naudanlihasta keitettyä lihakeittoa. Jälkiruokana oli esimerkiksi viiliä tai piimää ja talkkunaa tai ruispuolukkapuuroa. Lauantaisin, kun uuni oli lämmien leipomisen jälkeen, jälkiruokana saattoi olla myös uunipuuroa tai pannukakkua.

Ruuan kanssa juotiin vettä, piimää tai kurria. Kunnon maitoa oli aina puuron ja jälkiruuan kanssa.

Silloin syötiin enemmän leipää kuin nykyään. Kukaan ei syönyt ruokaa ilman leipää. Aamupalalla ja ruuan kanssa oli aina hapanleipää. Sitä leivottiin hirveät määrät kerran kuussa. Taikina tehtiin ja uuni lämmitettiin jo edellisenä päivänä. Joka lauantai leivottiin hiivaleipää.

Pullaa sai ennen hirveän harvoin. Joskus tehtiin pellillinen pullapitkoja, jonka päälle laitettiin raesokeria tai hienoa sokeria. Sitä sai maistaa vain pienen palan.

Talveksi säilöttiin varsinkin puolukkaa. Sitä kerättiin paljon! Puolukat survottiin saaviin. Siellä ne säilyivät hyvin, koska ovat happoisia marjoja. Myös karpaleita kerättiin suolta. Sitten keitettiin myös marjamehuja. Ennen ei tehty juurikaan hilloja, mutta Järvelän emäntä laittoi joskus omenahilloa. Se oli suurta juhlaa, kun sitä joskus sai pannukakun kanssa!

Häissä tarjottiin juhlaruokaa

Arkisin ruoka oli yksinkertaista. Juhlia varten valmistettiin erityisiä herkuja.

Ennen häät pidettiin usein kotona. Niissä tarjottiin yleensä erilaisia voileipiä, ja niiden kanssa juotiin vettä, maitoa ja kotikaljaa. Lopuksi juotiin kahvit ja syötiin kakkuja ja pikkuleipiä.

Suuret häät pidettiin Kerkkoon seurantalolla ihan niin kuin nykyisinkin.

Suurissa häissä tarjottiin aina ruoka. Alkuruokana oli yleensä lämmin lihaliemi ja lihapasteija tai aladobia. Pääruuaksi oli porsaanlihaa esimerkiksi palvattuna. Sen kanssa tarjottiin monia nykyään tuttuja jouluruokia kuten peruna-, porkkana- ja maksalaatikkoa. Keitetyt perunat, sillit tai silakkarullat ja rosolli kuuluivat myös isojen häiden ruokapöytään.

Jälkiruokana oli esimerkiksi luumukiisseliä, jonka päällä oli kermaa-vahtoa, tai paistettuja omenoita ja vaniljakastiketta. Lopuksi oli kahvit ja täytekakkua, kuivakakkuja ja pikkuleipiä.

Ruoan jälkeen tanssittiin. Häät saattoivat kestää neljäänkin saakka aamulla.

KUUNTELE

Voit käydä kuuntelemassa Raili Johanssonin kuvauksen entisajan häiden valmisteluista Kerkkoon kylän internet-sivuilta tai lainaa äänitallenne Kerkkoon kirjastosta.

KARPALE

(eli karpalo) on suolla kasvava marja.

LEIPIÄ

- **hapanleipä** eli ruisleipä leivotaan ruisjauhoista taikinajuuren avulla
 - **hiivaleipä** leivotaan vehnä jauhoista hiivan avulla
 - **piimälimppu** on makea ja mausteinen leipä
- (Lauri Pitkänen)

Kerkkoon vanha kivilta, jonka jäät ja tulva rikkoivat vuonna 1966.

LIIKENNEYHTEYDET

Ihmiset ovat aina tarvinneet kulkureittejä liikkuaan paikasta toiseen. Ennen vanhaan ihmiset eivät tosin matkustaneet juuri lainkaan. Käytiin kirkossa ja markkinoilla sekä joskus sukulaisia tapaamassa. Moni ei käynyt kertaakaan elämässään kotiseutunsa ulkopuolella.

Vesireitit ovat vanhimpia kulkureittejä. Niitä pitkin on helppo kulkea kesällä ja talvella. Talvella liikuttiin suksilla tai hevosen reen kyydissä jäätä pitkin.

Ensimmäiset tiet olivat aluksi vain polkuja, joilta pahimmat esteet oli raivattu. Tiet olivat mutkaisia, sillä ne kiersivät isot kivet, kalliot ja viljelykset. Sateella tiet muuttuivat usein liejuisiksi ja vaikeiksi kulkea.

Liikkuminen Porvoonjoella

Kerkkoosta kuljettiin Porvooseen soutaen jokea pitkin. Käräyillä ajettiin vanhaa Hämeenlinnantietä pitkin. Tie kulki Porvoonjoen länsipuolella Vanhamoision, Tuorilan, Strömsbergin, Saksalan ja Kiialan kautta. Tie on peräisin keskiajalta. Sen nykyinen nimi on Saksalantie.

Kävelen ja ratsain lyhin reitti Porvooseen kulki metsän poikki Suomenkylään ja sieltä joen vartta pitkin kirkolle. Nykyinen Suomenkyläntie rakennettiin Porvoosta Kerkkooseen asti 1800-luvulla.

Aiemmin joen yli kuljettiin melko varmasti lautalla. Vanhojen asiakirjojen perusteella tiedetään, että Kerkkoossa oli silta jo 1700-luvulla. Hieno kivisilta joen yli rakennettiin vuonna 1902. Jääpato ja tulva rikkoivat sen vuonna 1966. Osa vanhan sillan kivipaasia yhteen sitoneista raudoista on yhä joen pohjassa.

Sortuneen sillan tilalle tehtiin väliaikainen silta, joka piti kovaa meteeliä, kun sen ylitti. Sen jälkeen kylä oli ilman siltaa monta vuotta. Nykyinen silta rakennettiin vuonna 1984.

Vuonna 1966 myös Strömsbergin pato oli murtua, mutta apuun saapuneet sotilaat räjäyttivät jäät ja pato saatiin pelastettua. Strömsbergin silta rakennettiin vuonna 1968.

SILTARIITA

Kerkkoossa 1700-luvulla olleen sillan hoidosta tuli riitaa. Riita johtui siitä, että Kerkkoo oli jaettu kahteen eri läänin vuonna 1775. Lääninraja kulki jokea pitkin. Kylän itäosa kuului Kyminkartanon läänin ja länsiosa Uudenmaan ja Hämeen läänin. Sillan hoito oli aluksi vain Uudenmaan ja Hämeen läänissä asuvien tehtävä. Tuomioistuin määräsi kuitenkin kylän itäosan asukkaat auttamaan sillan hoidossa, sillä he käyttivät siltaa enemmän. Koko Kerkkoo kuului taas samaan Uudenmaan läänin vuodesta 1831 lähtien.

Kerkkoon kivisilta oli sortuneena surkea näky. Kuva kyläpuoleiselta rannalta.

Tien nimessä on pala kylän menneisyyttä

Kerkkoossa tiet saivat viralliset nimensä vuoteen 1996 mennessä. Nimet annettiin, jotta postinjakaminen olisi helpompaa ja hälytysajoneuvot löytäisivät paremmin perille. Ennen virallisia nimiä teitä on voitu kutsua jo pitkään samoilla nimillä.

Suurin osa Kerkkoon kylän ja lähialueiden teiden nimestä perustuu vanhoihin paikannimiin: peltojen, metsien, niittyjen ja talojen nimiin. Monet teiden nimien perustana olleet paikat löytyvät vieläkin ympäristöstä. Näin ei ole kaupungeissa, joissa vanha paikannimistö menettää merkityksensä, kun vanhat luonnonpaikat, tiet ja talot usein häviävät tai muuttuvat rakentamisen myötä.

Tien nimi voi perustua myös henkilön nimeen tai tien varrella oleva tärkeään paikkaan. Usein kylien asukkaat ovat itse saaneet ehdottaa mielestään sopivia nimiä teille.

Kerkkoon keskustaa ilmasta kuvattuna. (Pekka Silvennoinen)

Tiet Kerkkoossa ja lähialueilla

Erikantie. Tien nimi perustuu tilan nimeen (Erikas)

Eriksdalintie. Tien nimi perustuu kylän nimeen.

Grindiläntie. Tien nimi perustuu tilan (osoitteessa Eriksdalintie 32) nimeen.

Grottabackantie. Tien nimi perustuu tilan nimeen. Grottabacka on ruotsin kieltä ja tarkoittaa ”luolamäkeä”. Mäellä on luolaa muistuttava hiidenkirnu.

Hannulankuja ja Hannulanpolku. Teiden nimet perustuvat tilan (Hannulankuja 17) nimeen.

Henttalantie. Tien nimi perustuu tilan (Henttalantie 184) ja kylän nimeen. Tilan nimi perustuu suomalaiseen henkilön nimeen Hent(t)o tai Hent(t)u.

Hiitäjäntie. Tien nimi perustuu siihen, että aikanaan seurantalolta lähteneet hiihtoladut kulkivat nykyisen tien kohdalla.

Huhmarintie. Tien nimi perustuu tilan (Huhmarintie 6) nimeen.

Hunajatie. Tie on saanut nimensä siitä, että sen varrella on hunajantuotantoa.

Junninkalliontie. Tien nimi perustuu mäen nimeen. Junni tarkoittaa peltoa.

Junnintie. Tien nimi perustuu pellon nimeen. Junni tarkoittaa peltoa.

Jussilantie. Tien nimi perustuu tilan (Jussilantie 37) nimeen.

Järveläнкуja. Tien nimi perustuu tilan (Järveläнкуja 20) nimeen.

Kakkurinkierro. Tien nimi perustuu tilan (Latniityntie 76) nimeen.

Kankaanpellontie. Tien nimi perustuu tilan (Kankaanpellontie 20) nimeen.

Kantoniityntie. Tien nimi perustuu maa-alueen nimeen. Kantonniitty tarkoittaa metsittynyttä niittyä.

Keikanpolku. Tien nimi perustuu tilan (Keikanpolku 1) nimeen.

Kerkkoontie. Tien nimi perustuu kylän nimeen. Kylän nimi perustuu ehkä suomalaiseen henkilön nimeen Kerkko tai saksalaiseen miehen nimeen Gerko.

Kirkkokiventie. Tien nimi perustuu kiven nimeen. Kerrotaan, että ennen nykyisten metsien kasvamista kiveltä on näkynyt kolme kirkkoa.

Koppelintie. Tien nimi perustuu tilan (Koppelintie 60) nimeen.

Koskenniityntie. Tien nimi perustuu niityn nimeen. Niityn alkuperäinen nimi on murteellinen Kosenniittu, joka on muutettu yleiskieliseksi.

Kraanantie ja **Kraananpolku.** Tien nimi perustuu Kerko-Sportin paikalla aikaisemmin sijainneen tilan nimeen ((S)kraana). Tila jaettiin kahtia ja siirrettiin toiseen paikkaan. Toinen tilan osista sai nimen Koivisto ja se on osoitteessa Henttalan tie 660.

Kropsantie. Tien nimi perustuu tilan nimeen.

Kukkuramäentie. Tien nimi perustuu tilan nimeen. Tilalla oli koulun pitkäaikaisen opettajan Aino Pietilän eläketalo. Nyt paikalla on koulun urheiluhalli.

Lampilankuja. Tien nimi perustuu tilan (Kerkkoontie 181-11 eli Lampilankuja 11) nimeen.

Latniityntie. Tien nimi perustuu niityn nimeen.

Lauri Lehtisen tie. Tien nimi perustuu juoksija Lauri Lehtisen (1908-1973) nimeen. Lauri Lehtinen voitti olympiakisojen 5000 m:n juoksussa kultaa Los Angelesissa vuonna 1932 ja hopeaa Berliinissä vuonna 1936. Lauri Lehtisen kotitalo sijaitsee osoitteessa Lauri Lehtisen tie 17.

Lehmustonpolku. Tien nimi perustuu tilan (Lehmustonpolku 6) nimeen.

Leppäalhontie. Tien nimi perustuu pellon tai niityn nimeen.

Lylynlykky. Tien nimi perustuu siihen, että seurantalolta lähteneet hiihtoladut kulkivat tien kohdalta. Lyly tarkoittaa ennen vanhaan käytetyn suksiparin vasemman jalan luistelusuuksesta. Oikean jalan kalhu oli potkimissuksi.

Majatie. Tien nimi perustuu tien varrella olevaan ulkoilumajaan.

Mekaanikontie. Tien nimi perustuu ammatteihin. Tien varrella on kolme taloa ja kaikki niissä asuvat olivat ennen Urheilukarhun mekaanikko-osastolla työssä: työnjohtaja Ernst Lindblad, työkaluviilari Tor Nyholm ja hitsaaja Wiljam Henriksson.

Murronjussi. Tien nimi perustuu Juho Jokion Murronjussi-hevosien nimeen. Juho Jokio asui Kerkkoossa Anttilan talossa (Henttalan tie 69) ja kasvatti ravihevosiä.

Myrskyläntie. Tien nimi perustuu kunnan nimeen.

Nietoontie. Tien nimi perustuu kylän nimeen.

Ollilankuja. Tien nimi perustuu tilan (Ollilankuja 18) nimeen.

Osmanniementie. Tien nimi perustuu tilan nimeen.

Patotie. Tien nimi perustuu Strömsbergin koskeen rakennetun

voimalaitoksen patoon.

Peltolankuja. Tien nimi perustuu tilan (Peltolankuja 21) nimeen.

Putaatie. Tien nimi perustuu tilan nimeen (Pudas, Putaatie 117). Pudas tarkoittaa joen osaa, joka erkanee pääuomasta ja paa-
laa siihen myöhemmin takaisin. Tilan kohdalla oli ennen pudas, kun Porvoonjoen veden pinta oli korkeammalla. Nykyään pudas on useimmiten kuivana, mutta tulee esiin, kun joessa on enemmän vettä esim. keväisin.

Rallitie ja **Ralliraitti.** Tiet on nimetty Simo Lampisen ralliuran muistoksi. Simo Lampinen on kotoisin Rallitien läheisyydessä sijaitsevalta Jaakkolan tilalta (Savimäentie 5).

Roslonkuja. Tien nimi perustuu tien päässä olevan tilan nimeen.

Runnintie. Tien nimi perustuu tien vieressä olevan hiekkakuopan (Runni) nimeen. Runni tulee ruotsinkielen sanasta ”grund”, joka tarkoittaa syvää.

Sanismäentie. Tien nimi perustuu mäen nimeen. Tien alkupe-
räinen nimi oli Piimätie, mutta nimeä on ilmeisesti pidetty hal-
ventavana ja nimi muutettu.

Savimäentie. Tien nimi perustuu mäen nimeen. Kerrotaan, että mäkeä kutsuttiin alun perin Humalistonmäeksi tai Jaakkolanmäeksi. Kerran eräs isäntä ajoi tien yhteen notkoon täytteeksi savea ja laittoi sen päälle vain vähän hiekkaa. Mäkeä ryhdyttiin kutsu-
maan Savimäeksi – niin kuraista tiellä ajaminen märällä kelillä oli.

Suomenkyläntie. Tien nimi perustuu kylän nimeen. Suomenky-
lä (ruotsiksi Finnby) on tavallinen nimi suomenkieliselle kylälle
ruotsinkielisellä seudulla.

Tanhunmäenkuja ja **Tanhunmäentie.** Teiden nimet perustuvat
mäen nimeen.

Tukkilantie. Tien nimi perustuu tilan (Tukkilantie 168) nimeen.

Virtaalantie. Tien nimi perustuu kylän nimeen. Kylän ruotsinkie-
linen nimi on Strömsberg. Suomenkielinen nimi Virtaala vahvis-
tettiin vuonna 1977, mutta nimeä ei juuri käytetä. Alun perin
kylän nimi oli Hattula.

Vähä-Ojalantie. Tien nimi perustuu tilan (Vähä-Ojalantie 239)
nimeen.

Takakannen sisäaukeamalta löydet tiekartan osoitetietoineen.

TEOLLISUUS TULEE KYLÄÄN

Käsityöstä teollisuuteen

Urheilutarpeiden suksitehtaan työntekijöitä vuonna 1924. Oikealla ylhäällä olevaa miestä kutsuttiin Pitkä-Lehtiseksi. Hän oli puuseppä ja huolehti siitä, että suksiseppien höylät olivat hyvässä terässä. Hän asui Hamarissa ja käveli joka päivä Kerkkooseen töihin ja takaisin. (Veikko Henriksson)

Ennen lähes kaikki kotona tarvittavat esineet tehtiin itse.

Muinaiset vaatteet valmistettiin eläinten nahoista tai nokkosen kuidusta tehdystä kankaasta. Myöhemmin pelloilla kasvatettiin pellavaa, josta kudottiin ohutta kangasta kangaspuilla. Lampaista saatiin villaa paksumpia talvivaatteita varten.

Kotien esineet tehtiin puusta sekä muista pelloilta ja metsistä saaduista raaka-aineista. Koivun rungosta irrotettiin tuohta, josta tehtiin esimerkiksi säilytysastioita. Tuohta käytettiin eri tavoin myös talojen rakentamisessa. Monet ennen tuohesta tehdyt esineet tehdään nykyään muovista.

Talot ja muut rakennukset tehtiin pääasiassa puusta ja kivistä. Rakennuksien hirsien väliin kerättiin metsästä sammalta tilkkeeksi. Suosta saatavaa turvetta käytettiin rakennusten lämpöeristeinä.

Vain lasi ja hienommat tavarat ostettiin kaupungista tai kiertelevältä kaupustelijalta. Ihmisillä oli vähän rahaa. Koska lasi piti ostaa rahalla, talojen ikkunat ja peilit olivat pieniä.

Tavallisissa kodeissa syötiin itse puusta tehdyiltä lautasilta itse veistetyillä lusikoilla. Varakkaammissa taloissa oli jo 1600-luvulla posliinisia astioita. Tavallisiin koteihin kaupasta ostetut kupit, lautaset, veitset ja haarukat tulivat vasta 1890-luvulla.

Monissa taloissa oli oma paja, jossa vanhoja rautaesineitä muotoiltiin uusiin tarkoituksiin ja korjattiin rikkimenneitä työkaluja.

Kaikki osasivat tehdä monia asioita, mutta usein joku perheenjäsen tai talossa töissä oleva erikoistui taitojensa mukaan tietyn asian valmistukseen, käsityöhön.

Vaatteiden ja taloustekstiilien, kuten pyyhkeiden ja lakanoiden, valmistaminen ja korjaaminen kuului yleensä naisten tehtäviin. Halkojen hakkaaminen ja kalastus olivat tavallisia vanhojen miesten töitä.

Kaupankäynti muualla kuin torilla olevilla markkinoilla tai kaupungissa oli kielletty 1800-luvun lopulle asti. Esineiden valmistaminen myyntiä varten oli sallittu vain ammattikuntien mestareille.

Koska kauppaa ei saanut käydä, tavaroita vaihdettiin. Jos joku osasi pajassaan tehdä vaikka hienon puukon tai oven saranat, hän saattoi vaihtaa ne esimerkiksi pärekoreihin tai saaveihin, jotka joku toinen osasi tehdä taitavammin.

Elinkeinovapausasetus tuli voimaan vuonna 1879. Sen jälkeen kodeissa voitiin valmistaa tavaroita oman käytön lisäksi myyntiä varten. Sitä kutsuttiin kotiteollisuudeksi.

KERKKOON KÄSITYÖLÄISIÄ 1900-LUVUN ALUSTA

Muurarin töitä tekivät Hellsten, Reino Koskenlaita, Artturi Lempinen, Pentti Pelin, Emil Penttinen sekä Sulo ja Olavi Siivonen.

Kylän seppiä ovat olleet veljekset Antti ja Erkki sekä Jeremias Berlin. Arvo Penttinen oli peltiseppä.

Kylässä asuneita räätäleitä ja vaattureita ovat olleet Otto Elonen, Matti Järvenpää, Arvo ja Heikki Lainio, Veijo Metsola, Gunnar Nyman, Urho Mikkolainen, Joel Soinio ja Vihtori Toivonen. Ompelijan töitä tekivät Tyyra Helin, Hilja Laine, Naimi Mäkiö, Rauha Pihlajaniemi ja Alina Valve.

Fanny Heino ja Fanny Raunio tikkasivat täkkejä. Siltasen mummu ja Hilda Tukkila kehräsivät lankaa. Kankaita kutoivat Fanny Heino, Miina Lehtonen, Anna Pelin, Fanny Heino ja Sirkka Soinio.

Suutarin töitä tekivät Santeri Holm, Nikolai Raittinen, Johan Tuominen ja Siltasen vaari.

Seppäveljesten Antin ja Erkin talo ja paja sijaitsivat nykyisen uimarannan paikalla.

Kattotiiliä tekemässä

Miesten kotiteollisuustyöt olivat usein raskaita ja likaisiakin hommia. Jorma Simola, joka aiemmin tässä kirjassa kertoi turpeennostosta, teki 1950-luvulla betonisia kattotiiliä Grotta-backassa. Tiilet tehtiin näin.

Ensin tehtiin betonimassa. Se levitettiin jäteöljyyn kastetun peltisen muotin päälle. Muotin kastaminen öljyyn helpotti valmiin tiilen irrottamista muotista.

*Sitten muotti laitettiin tärykoneeseen ja betonimassaa levitettiin raudalla. Sil-
lä tavalla saatiin ilmakuplat betonimas-
sasta pois ja tiilestä tuli kestävämpi.*

*Sen jälkeen kattotiilen päälle maalat-
tiin väri. Tiilen annettiin kuivaa muotin
päällä seuraavaan päivään, jolloin se ir-
rotettiin varovasti muotista.*

Sitten työt aloitettiin taas alusta. Peltisiä muotteja oli paljon, pari sataa kappaletta. Aina päivän työn satsi.

*Olen tehnyt katon J. E. Lampisen sika-
laan ja Ojalan Helgen taloon Strömsber-
giin. Tein vain tiilet, toiset laittoivat ne
katolle paikoilleen.*

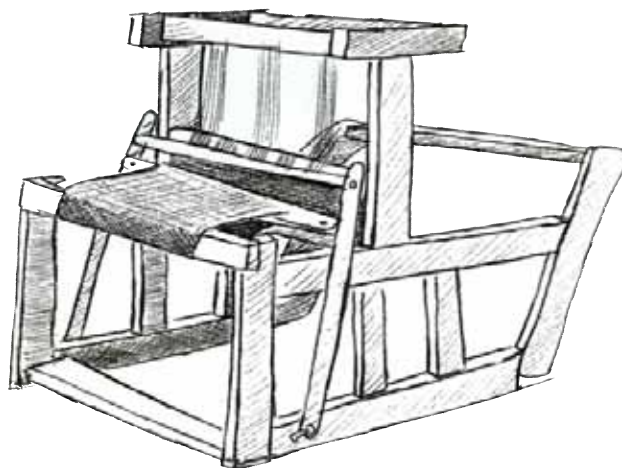
Taitavat käsityöntekijät alkoivat myydä tavaroitaan. Halukkaat saattoivat perustaa oman yrityksen. Suuremmista yrityksistä kuten tehtaita saatettiin muodostaa useamman omistajan osakeyhtiö.

Yleisiä kotiteollisuuden muotoja Suomessa ovat olleet kattopäreiden ja pärenaalojen valmistus, päre- ja tuohityöt, kankaiden kudonta ja tekstiilityöt sekä punavärin valmistus rakennusten maalausta varten, tervanpoltto ja hiilen valmistus.

Kerkkooissa kotiteollisuus ja yritystoiminta ovat olleet maatalouden lisäksi tärkeä osa elinkeinotoimintaa. Kylällä on asunut paljon eri alojen taitavia työntekijöitä.

Muurarit tekivät rakennuksiin piippuja ja tulisijoja. Sepät valmistsivat ja korjasivat pajoissaan rautaesineitä. Peltisepät tekivät taloihin kattoja ja tinasivat kahvipannuja. Räättälit ja vaatturit valmistsivat miehille pukuja: housuja, paitoja ja takkeja. Ompelijat valmistsivat naisten vaatteita ja taloustekstiilejä, kuten verhoja, liinoja ja lakanoita. Jotkut tikkasivat takkeja, kehräsivät lankaa tai kutoivat kankaita. Suutarit valmistsivat ja korjasivat kenkiä.

Kotiteollisuutta on Suomessa vieläkin.

Kangaspuut on väline, jolla langasta voidaan tehdä kangasta. Loimi on kankaan pituus-suuntaan kulkevat langat ja kude on kankaan leveys-suuntaan kulkevat langat, jotka kulkevat loimilankojen välissä. (Lauri Pitkänen)

Kangaspuilla kutominen

Sirkka Soinio haaveili sairaanhoitajakouluun menosta, mutta hän ryhtyi kutomaan kankaita jo nuorena tyttönä. Aikuisena Sirkka hoiti myös sairaita, sillä toisen maailmansodan jälkeen Kerkkoossa ei ollut sairaanhoitajaa. Lääkärin luvalla Sirkka sai antaa jopa pistoksia sairaille.

Sirkka Soinio kertoo kangaspuilla kutomisesta näin.

Minä sain isäni serkun Stina Bron vanhat kangaspuut. Hän oli kutonut niillä kansallispukukankaita ennen kuin kuoli tuberkuloosiin.

Minut opetti kutomaan isäni ja äitini ystävä Mia Hannula Kerkkoosta Hannulan talosta. Hän oli käynyt Orimattilan emäntäkoulun ja kaikin tavoin valmistautunut maatalon emännän tehtävään. Hän oli itse innostunut kutomisesta, mutta ei oikein voinut tehdä mitään, sillä hänkin sairasti tuberkuloosia.

Heti kun olin käynyt kansakoulun, hän rupesi puhumaan, että kun teillä on nuo kangaspuut, niin ota ja laita niihin loimi ja koetas ruveta kutomaan. Hän auttaa ja neuvoo. En minä ole mitään kurssia tai minkään näköistä koulua käynyt. Sain niin perusteellisen ja tehokkaan opetuksen ja henkilökohtaisen opin. Aina hän kannusti yrittämään ja sanoi, että koetas sitä ja sitä. Kaiken hän minulle opetti!

Olen kutonut mattoja, pöytäliinoja ja ryijyjä. En tiedä, kuinka paljon niitä olenkaan tehnyt! Mattoja lukematon määrä ihan ympäri maailmaa. Joskus pidin niistä kirjaakin, mutta sitten se on jäänyt.

Mallit suunnittelin itse. Kirjoista katsoin mallia ja niitä sitten aina sopivasti muokkailin, kun kaikista kuteista ei toki saa ihan mitä vaan. Kutominen on niin innostavaa hommaa, ettei siinä ikinä ikävä ole tullut!

Sydäntäni lähinnä ovat olleet ryijyt. Porvoon ryijyäkin olen kutonut yhdeksän samanlaista.

Olen työskennellyt kotona. Meidän navetasta kunnostettiin kutomo, kun jouduttiin luopumaan lehmästä, sillä emme saaneet sille ostettua mistään heiniä.

Sota-aikana en kutonut. Silloin olin muonituslottana sotasairaалassa Joensuuissa. Siellä sairastuin itsekin tuberkuloosiin ja jouduin olemaan sairaalassa puolitoista vuotta.

Sirkka Soinio (syntynyt vuonna 1914) ja Porvoon ryijy.

TUBERKULOOSI

Bakteerin aiheuttama pitkäaikainen sairaus yleensä keuhkoissa. Se oli ennen vaikea parantaa, ja siihen kuoli paljon ihmisiä, kokonaisia perheitäkin.

MUONITUSLOTTA

Nainen, joka laittoi ruokaa sotilaille.

Lampisen suksitehdas 1920-luvulla: rakennuksesta piti tulla tilan uusi asuinrakennus, mutta se otettiin heti valmistuttuaan suksitehtaan käyttöön. (Kerkkoon Nuorisoseuran Kotiseutukuvasto I)

Kerkkoon suksitehtaat

Suksien valmistus muodostui Kerkkoon suurimmaksi teollisuuden alaksi jo 1900-luvun alussa. Ensimmäisen suksitehtaan perusti Emil Lampinen vuonna 1901 vanhan ryhmäkylän paikalle joen rantaan. Sinne tuli töihin suksenteon osaavia miehiä eli suksiseppiä Puolangalta Pohjanmaalta, jossa suksia oli tehty kotitarvettyönä puuliitereissa.

Emil Lampinen möi suksitehtaansa vuonna 1916 helsinkiläiselle yritykselle nimeltä Oy Urheilutarpeita ja osti Jaakkolan tilan. Sinne hän perusti uuden suksi-

tehtaan vuonna 1922.

Kerkkoolaisia suksia myytiin paljon. Esimerkiksi sota-aikana 1940-luvulla armeija tarvitsi paljon suksia. Kerkkoosta lähti monia miehiä rintamalle sotimaan, mutta osa heistä kutsuttiin pian takaisin kotiin ja töihin tekemään suksia armeijalle.

Kerkkoossa toimi parhaimmillaan kolme urheiluväline tehdasta 1950- ja 1960-luvulla. Lampisen ja Urheilutarpeiden lisäksi Lempinen valmisti suksia nykyisellä Rallitiellä. Lempisen suksien tuotemerkki oli Lumikko.

Enimmillään Urheilutarpeiden tehtaalla oli töissä noin 300 ihmistä ja Lampisella noin 100. Urheiluvälinetehtailla kävi työssä paljon ihmisiä myös Kerkkoon ulkopuolelta. Porvoon ja Askolan suunnasta tuli Kerkkooseen linja-auto tehtaiden työntekijöitä varten.

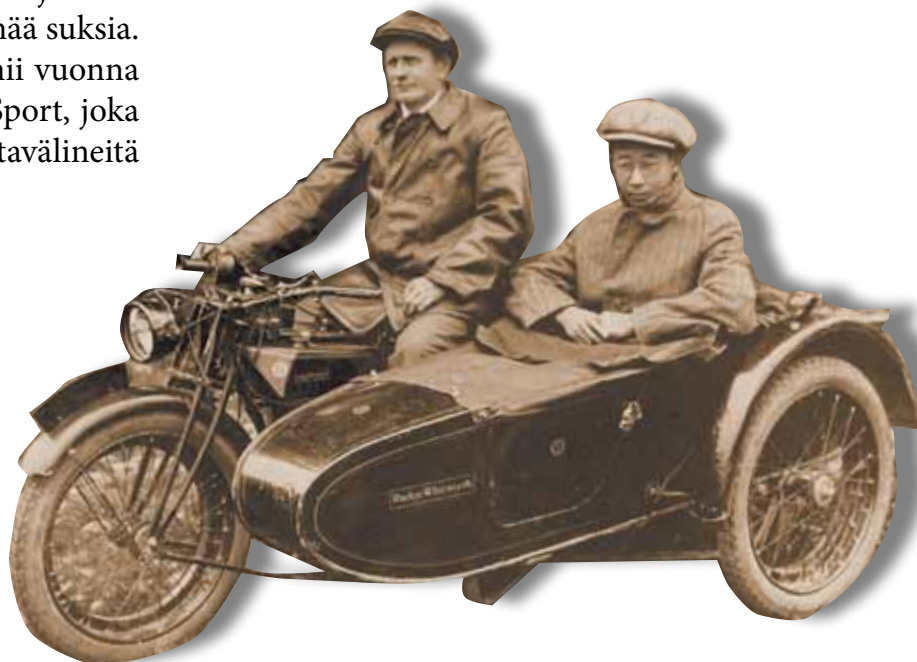
Urheilutarpeiden tehtaalle palkattiin kilpaurheilijoita valmistamaan ja kehittämään parempia urheiluvälineitä. Urheilijoilla oli mahdollisuus harjoitella myös työaikana, mikä oli harvinaista siihen aikaan. Enemmän Kerkkoossa asuneista urheilijoista voit lukea luvusta Urheiluseurat.

Urheilutarpeiden ja Lampisen tehdas tekivät suksien lisäksi mm. kuulia, kiekkoja, keihäitä, piikkareita, pesäpallovarusteita, reppuja, puolapuita, hyppyarkkuja, uistimia ja potkukelkkoja. Urheilutarpeiden tehdas vaihtoi nimensä Karhuksi vuonna 1966.

Lampisen ja Karhun suksia on viety paljon myös ulkomaille ja niillä on voitettu monia urheilukisojen mitaliteita. Nykyisin Kerkkoossa ei valmisteta enää suksia. Tätä kirjoittaessa vuonna 2009 kylässä toimii vuonna 1991 aloittanut urheiluvälinetehdas Kerko Sport, joka valmistaa ja myy erilaisia ulko- ja sisäliikuntavälineitä eri puolille maailmaa.

Lampisen myyntinäyttelykuva yksipuisista suksista. (Porvoon museo)

Emil Lampinen
(Porvoon museo)

Urheilutarpeiden tehdas 1920- tai 1930-luvulla, tarkkaa ajankohtaa ei tiedetä. (Kerkkoon Nuorisoseuran Kotiseutukuvasto I)